

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на **МИРАНДА НЕХАС БЕДЖЕТИ** на тема **„ЕВРОПЕЙСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ НА ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ (НА ПРИМЕРА НА МАКЕДОНИЯ, АЛБАНИЯ И КОСОВО)“** за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по специалност „Международно право и международни отношения“ с шифър 05.05.15 от проф. д-р Динко Георгиев Динков – катедра „Международни отношения“ в УНСС

Докторантката Миранда Нехас Беджети, с роля на катедра „Международно право и международни отношения“ в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград и научния ръководител доц. д-р Стоян Бараков, е разработила дисертационен труд за перспективите пред страните от Западните Балкани да се приобщят към Европейския съюз. Авторката декларира, че разглежда процесите в региона на примера на Македония, Албания и Косово, но на практика тя отделя достатъчно внимание и на перспективите пред Сърбия, Черна гора и Босна и Херцеговина, а в първата глава е отредила място и за политиката на Европейския съюз по повод кандидатурата за членство и на Турция. Все пак акцентът е поставен върху трите страни, в които албанският етнос е ключов фактор. С този подбор се постигат оригинални внушения, свързани с утвърждаване ролята на албанския етнически масив като непренебрежима реалност, влияеща върху процесите в района.

За разработването на дисертацията е мобилизиран огромен материал - 501 библиографски източника, много информация от Интернет. Обхванати са всички значими факти в развитието на процесите в страните от Западните Балкани и е дадена аргументирана оценка за тях от гледна

точка на амбициите на визираните страни да се приобщят към особения модел на общественото развитие, прилаган в уникалния интеграционен експеримент в днешния Европейски съюз. За осмисляне на фактите докторантката прилага интердисциплинарен подход, при който умело са използвани постиженията в изучаването на международните отношения. Това само по себе си прави дисертацията значимо изследване.

Струва ми се, че в първата глава би могло да се спести проследяването на зараждането и развитието на интеграционния модел в духа на идеите на Жан Моне. За целите на дисертацията е необходимо да се изведат същностните характеристики на Европейския съюз като интеграционен модел, а тяхното разбиране се оказва голямо изпитание за балканските народи. В момент, когато Европейските общности се трансформираха в Европейски съюз, когато се утвърждаваше наднационалното начало като вариант за европейско обединение, на Балканите се надигна нова националистическа вълна. В динамиката на промените се получи асинхрон между стихията на неизживения национализъм и новото европоцентристко начало. Въпреки заклинанията за европеизиране на Балканите, оставайки в плен на национализма, балканските общества не можаха да разберат дълбокия смисъл на усилията за създаване на качествено ново европейско обединение. Когато в друга част на континента държавите демонстрираха воля за надживяване на национализма и прехвърляха по-големи правомощия на наднационални структури (Договорът от Маастрихт), балканските народи се изживяваха като много суверенни. Започнаха да се обявяват за независими, да се конституират като общества от времето на класическите, “свещени” национално-държавни догми.

Считам, че в дисертацията е останала голяма празнота от това, че докторантът не е уловил последиците за Балканите от новите тенденции в

евроатлантическите отношения след „студената война” и точно каква роля отреждат САЩ на Балканите в конкретната обстановка в преследване на техните амбиции да поемат лидерството на света. Оспорването им дойде от Европа – с трансформирането на Европейските общности в Европейски съюз. На европоцентристките амбиции САЩ отговориха категорично, че ще си останат „европейска сила” (Холбрук). Въпреки първоначалния опит на САЩ да спасяват (тяхното творение) Югославия, те бързо се преориентираха към използване на югокризата за засилване позициите си в Европа. Затова САЩ прекръстиха Балканите на Югоизточна Европа – те не се стремяха да бъдат балканска сила, а европейска, със засилени позиции в „Югоизточна Европа”. Уместно би било в тази дисертация да се проследи появата и утвърждаването на новото название на най-конфликтната част на Европа. Същевременно Европейският съюз, съсредоточен върху усилията си да се утвърждава като качествено нов субект на международни отношения, реши да не допусне привнасяне на балкански проблеми в себе си. Без приобщаването на Балканите към европейския проект, той ще остане незавършен. Въпреки съдържаността и колебанията на Европейския съюз, на фона на радикалните трансформации в международната система, се очертаха съществени промени в най-неспокойната и конфликтна част на европейския континент. Политическите и стопански реформи в отделните страни, новите тенденции в развитието на обстановката в района като цяло, дават основание за изводи, че е в ход процес на преодоляване печалната слава на района от миналото и утвърждаване на перспективата за превръщането му в интегрална част на доказалите своята жизненост и перспективност европейски структури.

Не е убедително твърдението в дисертацията, че „до 2008 г. политиката на ЕС към държавите от западните Балкани е последователна и

ясна”. (с.42) След известни колебания дали да допусне вътре в себе си балкански проблеми, Европейският съюз от края на 90-те години на миналия век се реши да поеме ангажимент за даване “европейски перспективи” за балканските страни. По негова инициатива беше приет Пактът за стабилност в Югоизточна Европа. Опасенията на някои страни от района да не би той да се превърне в своеобразна чакалня на всички балкански страни за членство в Европейския съюз стимулира Брюксел да прокара диференциация между тях от гледна точка на готовността им да удовлетворят критериите за присъединяване. Така се роди новото понятие “Западни Балкани”, обхващащо бившите югославски републики без Словения, плюс Албания, т.е. страните, които имат да извървят дълъг път до членство в Европейския съюз. За тях беше разработена стратегия на стабилизиране и асоцииране и след Европейския съвет в Солун през 2003 г. Европейският съюз препотвърждава своя ангажимент за приемането им за пълноправни членки, ако те изпълнят изискванията за присъединяване.

Европеизирането на Балканите е в ход. Самите промени в страните от района, възприемането на т. нар. Европейски принципи и норми чрез приемането им в Съвета на Европа, разширението на Европейския съюз в тази посока чрез присъединяването на Словения, България и Румъния и Хърватска. Процесът на стабилизиране и асоцииране на страните от Западните Балкани напредва. Всички страни от Западните Балкани постоянно декларират желанието си за членство в Европейския съюз.

След Европейския съвет в Солун през 2003 г. Европейският съюз, от своя страна, също потвърждава своите ангажименти за евентуалното им приемане, при условие, че удовлетворят критериите за членство. За съжаление, в дисертацията не е придадено подобаващо внимание на този момент. Ако докторантката беше го поставила в първата глава, нямаше да липсва принципната основа на политиката на Европейския съюз към

страните от Западните Балкани. В подкрепа на реформите в тях Европейският съюз разработи нова политика, чието ядро са преговорите за подписване на споразумения за стабилизиране и асоцииране. По същество те са нещо различно от Европейските споразумения за асоцииране, сключени в началото на 90-те години на миналия век със страните от Централна и Източна Европа. Наред с поддържането на постоянен политически диалог и създаване на зони за свободна търговия с промишлени стоки и подобрен достъп на селскостопански стоки на принципа на асиметрията, споразуменията за стабилизиране и асоцииране предвиждат също оказване на икономическа и финансова помощ от Европейския съюз за съответната страна от Западните Балкани, подкрепа за демократизирането на политическите системи и за изграждане на гражданско общество, хуманитарна помощ за бежанци, за завърнали се по родните места и други. **Процесът на стабилизиране и асоцииране се превърна в рамка за развитие на сътрудничеството и интеграцията на страните от Западните Балкани и Европейския съюз.** Но той не можа да се превърне в средство за решаване на многобройните проблеми, създаващи усещане за несигурност в тази част на полуострова. Не случайно докторантката констатира, че голяма част от населението не приема Европейския съюз като фактор за бързо преобразяване на страните им и подобряване на живота им.

Вече разположението на силите е такова, че придава европейски облик на района. Всичко говори за съществено променени структурни функции на района в международната система. Неговата геополитическа и икономическа роля по-определено се асоциират с по-ясно очертаващите се интереси на нова Европа.

Въпреки положителните тенденции, отделните страни са на различен етап по пътя си към членство в Европейския съюз. По своеобразен начин, с

много факти и съотнасяне докторантката извежда тази истина. Слаба е държавността, слаби са техните икономики, ниска е ефективността на усвояване на помощите. Съществуват много причини за несигурност. Последната война в Европа се води на Балканите. В района има незавършени държави и протекторати. Раждащите противоречиви послания процеси в страните от Югоизточна Европа се посрещат с колебания в политиката на факторите със способности да въздействат върху обстановката в района. Така се получи при едностранно обявената независимост на Косово и при приемането на решение в НАТО за покани за членство до страни от Западните Балкани.

Ще ми се да поспоря с докторантката по повод твърдението ѝ, че „Македония можеше да бъде приета в ЕС заедно със Словения”. (с. 92) Тя се аргументира с факта, че бившата югославска република е постигнала своята независимост без военен конфликт. Такава оценка пренебрегва колебанията на много страни от Европейския съюз дали да я признаят за независима. Те се обуславяха от реалистичната оценка, че по повод на Македония се преплитат и сблъскват много интереси на регионални и извънрегионални фактори. Само ще припомня, че след като през януари 1992 г. българското правителство първо прие решението за признаване независимостта на Македония министърът на външните работи донесе съобщението, че Геншер (тогава министър на външните работи на Германия) не бил съгласен.

Не мога да приема неиздържаното съждение, че покровителството на САЩ ще осигури бързото приемане на Албания в Европейския съюз. По този повод се проявява необходимостта от вникване в новите моменти в евро-атлантическите отношения, за което вече стана дума.

Фактът, че дисертацията на Миранда Нехас Беджети провокира реакции е мерило за това, че има характеристики на научно изследване. То

повдига много въпроси и привлича вниманието и на изкушени и на индиферентни читатели. Провокацията към сериозно замисляне върху причините за изоставане на страните от Западните Балкани в подготовката им за членство в Европейския съюз е успех и принос на докторантката в изследването на тези въпроси.

С представения дисертационен труд Миранда Нехас Беджети показва не само познаване на проблемите пред страните от Западните Балкани по пътя им към членство в Европейския съюз, но доказва изследователски усет и способности за проникване дълбоко в обществените процеси. Придобиването на образователно-научната степен „доктор” е етап в развитието на способностите. Критичните бележки в тази рецензия целят да подтикнат авторката да продължи работата си по темата на дисертацията, чиято актуалност ще се запази очевидно дълго време. **Давайки подкрепа за аспирациите на Миранда Нехас Беджети да придобие образователната и научна степен „доктор” по специалност „Международно право и международни отношения” с шифър 05.05.15, призовавам и останалите членове на научното жури да гласуват за това.**

24 юни 2013 г.

Рецензент:

/проф. д-р Динко Динков/